

AMTSSAMFUNDENES ØKONOMISKE FORHOLD¹⁾

Af *Johan Hvidtfeldt*.

Mange af de amtshistoriske samfund har nu bestaaet i over 40 aar, og deres skrifter tæller et imponerende antal bind. De mænd, som i de første aar var de bærende i arbejdet, er nu næsten alle borte, men de fleste steder har yngre folk løftet arven efter dem.

Det kan dog ikke nytte at skjule, at samfundenes arbejde for dansk lokalhistorie i de senere aar er kommet ind i visse vanskeligheder. Der klages nu og da over, at det kan knibe med emner, der egner sig for behandling i aarbøgerne. Dette er i og for sig ikke rigtigt. Emnernes mangfoldighed er saa stor som nogensinde, ja bliver større for hvert aar, der gaar. Det er snarere egnede medarbejdere, det skorter paa, folk, som har den brændende interesse for deres hjemstavns historie, som er den absolut nødvendige drivfjeder for det store uegennyttige arbejde, som indsamling og bearbejdelse af det historiske materiale kræver.

Vanskeligheden med at finde gode emner og velegnede medarbejdere er imidlertid ikke det eneste problem, som plager styrelserne. Alle steder kæmper man en haard kamp for at faa pengene til at slaa til. I aarevis har udgifterne været stigende, og indtægterne har slet ikke kunnet følge med. Der er her et problem, som samfundene maa se i øjnene og maa se at løse. I erkendelse heraf har fællesforeningen gennem dens sekretær foretaget en henvendelse til styrelserne for at faa oplysninger om de økonomiske forhold, idet man samtidig haabede at kunne be-

---

¹⁾ Redegørelse, fremlagt paa Dansk historisk Fællesforenings Aarsmøde 1947.

nytte det indsamlede materiale ved de forestaaende forhandlinger med undervisningsministeriet om forhøjelse af samfundenes stats-tilskud. Der foreligger en tilsvarende undersøgelse fra 1932 (af forholdene i 1931), og man har derigennem mulighed for at foretage en sammenligning mellem forholdene dengang og nu.

Jeg skal i det følgende give en kort redegørelse for resultatet af undersøgelsen, idet der, hvor det synes naturligt, sammenlignes med forholdene i 1931.

Den tidligere undersøgelse omfattede kun 17 samfund, idet der ingen oplysninger foreligger fra Bornholm, Randers amt og Skive. *Medlemsantallet* for disse 17 samfund var dengang 12 530, mens det nu er 14 308, en stigning paa 1 778 eller 14,2 %, hvad ikke kan kaldes en overvældende fremgang. Det samlede medlemstal for alle samfundene er 15 538 eller gennemsnitlig 818. Der er dog, som det vil ses af følgende oversigt, meget stor forskel fra samfund til samfund:

Under 500	5
501— 750	5
751—1000	6
1001—1250	1
1251—1500	0
over 1500	2

Kun tre af samfundene, nemlig Fyn, Hjørring amt og Sønderjylland har over 1 000 medlemmer. Fyn og Sønderjylland omfatter større omraader end de andre samfund, saa der er der en naturlig forklaring. I Hjørring amt er det jo en enkelt mands indsats, som har ført til det smukke resultat. Iøvrigt viser en sammenligning mellem medlemstallet for 1931 og 1946, at der de fleste steder har været tale om fremgang, nogle steder som f. eks. i Thisted og Aalborg amter og i Sønderjylland paa over 50 %. En del steder er der dog ogsaa tale om tilbagegang.

Naar man vil prøve at bringe samfundenes økonomi paa ret køl, kan det enten ske ved at forøge indtægterne eller ved at bringe udgifterne ned. Eventuelt kan man prøve begge udveje.

Der er dog vist flest chancer for, at den første mulighed, forøgelsen af indtægterne, vil kunne give et virkeligt resultat. Og den mest nærliggende udvej er at arbejde for en forøgelse af medlemstallet. Naar man ser paa de tal, der lige er nævnt, synes der ogsaa for de fleste foreningers vedkommende at være rige muligheder her. Krigen og besættelsen har uden tvivl gjort den historiske interesse i befolkningen større end før, saa der har været en god baggrund for at erhverve nye medlemmer. Penge- og rigeligheden har ogsaa gjort sit, og de trykte aarsberetninger og regnskaber viser da ogsaa, at en del af samfundene har kunnet sætte deres medlemstal betydeligt op under krigen. Naar flere samfund alligevel har haft tilbagegang eller omtrent stagnerende medlemstal igennem de 15 aar, tror jeg ikke, det er for dristigt at regne med, at der her, hvis der bliver sat energisk ind, er mulighed for at naa et godt resultat.

I forbindelse med medlemstallet maa ogsaa nævnes et andet spørgsmaal, som er af afgørende betydning for samfundenes økonomi: *medlemskontingentet*. En del har i de femten aar siden 1931 overhovedet ikke sat deres kontingent op, andre har forhøjet det noget, som regel med en trediedel, ofte fra 3 til 4 kr. I øjeblikket er der ikke mindre end 13 af de 19 samfund, som har et medlemskontingent paa 4 kr., 3 ligger paa under 4, to har et kontingent paa 5 kr. og eet ligger over 5 kr. Naar man tager den almindelige prisstigning og den stærke forøgelse af trykkeudgifterne i betragtning, maa man sige, at en kontingentforhøjelse paa 33 % er meget moderat, og i hvert fald langt fra kan dække de forøgede udgifter. Mon det ikke ganske simpelt bliver nødvendigt at sætte medlemsbidraget i vejret for atter at bringe økonomien paa fode. Og det er vist heller ikke betænkeligt at gaa denne vej. Der vil næppe være mange medlemmer, som melder sig ud, fordi kontingentet bliver sat op til 5 eller 6 kr. De fleste vil uden vanskelighed kunne forstaa nødvendigheden heraf.

Af de øvrige indtægter kan der ogsaa være grund til at nævne *salg af ældre skrifter og aargange*. Der findes i de gamle oplag et ikke ringe aktiv, og der er da ogsaa en del af samfundene, der sælger for adskillige hundrede kroner om aaret, ja op til 400

—500 kr. Andre har derimod kun et salg paa nogle faa kroner, og det maa anses for givet, at der mange steder er muligheder for et forøget salg, ikke mindst hvis man driver en fornuftig prispolitik og gør nogen propaganda for salget. Det mest effektive er sikkert at indlægge en bestillingsseddel i aarbøgerne.

Den betydeligste indtægt efter medlemsbidragene er *tilskudene* fra stat, amt, by- og landkommuner samt private institutioner. *Statstilskudet* er for næsten alle samfundenes vedkommende angivet til 250 kr. Fyns stift, der er et dobbeltsamfund, faar dog 500 kr., og Hist. Samfund for Sønderjylland, der omfatter fire amter, 600 kr. Til sammenligning tjener, at det almindelige tilskud i 1915 var 200 kr. og i 1921 400 kr. Derefter har det været nedadgaaende, indtil det i 1945 naaede bunden med 150 kr. Der har altsaa fundet en forhøjelse sted, foraarsaget af Formandens forhandling med ministeriet. Formanden havde ønsket en forhøjelse til 500 kr. og har derfor ført nye forhandlinger med ministeriet i indeværende aar, men har faaet afslag. Det er dog meningen at fortsætte drøftelserne, og forhaabentlig vil det nu indsamlede materiale om foreningernes økonomiske forhold kunne overbevise ministeriets embedsmænd om, at den støtte, som staten giver de lokalhist. samfund, er altfor ringe, ja man tør vel sige uanstændig. Det kan saaledes nævnes, at samfundene efter de foreliggende oplysninger ialt har faaet 5 050 kr. fra staten i aaret 1946. De udgivne aarbøger har omfattet 195 ark eller 3 120 sider, hvilket giver et tilskud pr. ark paa 25,9 kr. eller 1,62 kr. pr. side. Til sammenligning tjener, at trykkeomkostningerne ialt har beløbet sig til ca. 55 000 kr. og forfatterhonorarerne til ialt 9 535 kr. Mon ikke de fleste vil mene, at en fordobling af det nuværende tilskud vil være rimeligt.

De fleste af samfundene faar *tilskud fra amterne*. Men disses bidrag er meget varierende. Der er et stort spring fra Hjørring amts 400 kr. til Præstø amts 50 kr. for slet ikke at tale om de amter, der intet giver. Enkelte amter har sat deres bidrag op siden 1931, men altfor mange steder er tilskudet omtrent uforandret. Der er ingen tvivl om, at der her maa være visse muligheder, som kan udnyttes gennem forhandlinger med amtsraa-

dene. Noget lignende gælder *tilskudene fra bykommunerne*. Der er forbavsende mange samfund, der overhovedet ikke faar noget fra byraadene, og da der jo altid er flere byer i hvert amt, skulde det her kunne lade sig gøre at faa et ikke helt ringe bidrag. Det fordrer sikkert et ikke ubetydeligt arbejde, maaske skal byraadene bearbejdes i flere aar, inden de gaar ind paa at give tilskud eller forhøje et eksisterende tilskud, men da der er tale om en fast indtægt, er det jo nok umagen værd.

Landkommunernes tilskud er gennemgaaende meget ringe. Over halvdelen af samfundene faar overhovedet ikke noget fra landsognene. Der er ingen tvivl om, at der her er visse muligheder, men det fordrer et meget stort arbejde at faa sognene med, og der kan vel gennemgaaende kun være tale om de større kommuner.

Tilskudene fra private pengeinstituer o. l. betyder for de fleste samfund temmelig meget. Kun ganske faa faar slet ikke noget, andre en 500—600 kr., et enkelt — Hjørring — naar helt op paa 1 180 kr. Sammenlignet med 1931 viser denne post ret store udsving, flere tilskud er gaaet tilbage, andre steder er de forøget betydeligt. Det ligger jo ogsaa i sagens natur, at der her ikke kan være tale om saa faste summer som ved de offentlige tilskud. Og mange styrelser vil vel ogsaa undslaa sig for at prøve denne udvej, vil synes, at der er tale om en slags tiggergang. Maaske burde man overveje, om det ikke kunde lade sig gøre at undgaa en direkte anmodning om tilskud ved at optage *annoncer* i aarbøgerne. De kan jo trykkes paa særlige blade, som kan udtages ved indbindingen. Dr. Lausten-Thomsen omtalte sidste aar, at denne fremgangsmaade har været prøvet med godt udbytte i Sønderjylland, og i mange udenlandske videnskabelige tidsskrifter finder man ofte et stort antal annoncer. Der er næppe tvivl om, at man rundt om i amterne vil kunne faa en del banker, sparekasser, større industriforetagender o. l. til at tegne annoncer. Disse kan jo have en kommerciel betydning for de paagældende forretninger, og naar de saa samtidig kan støtte en god sag, vil jeg tro, at mange — maaske ikke altid af lige ideelle grunde — vil være villige til at tegne annoncer. Udgifterne til

en saadan annoncetegning er imidlertid ikke ringe, foruden de forøgede trykkeomkostninger bliver der tale om en betydelig provision til annoncebureauet. Man bør derfor forsøge, om man ikke kan faa en interesseret mand til at tegne dem enten gratis eller mod en forholdsvis lille provision. Der behøver jo ikke at være tale om mange og smaa annoncer, faa, men store er lige saa godt.

Denne gennemgang af indtægtsposterne i amtssamfundenes regnskaber har vist, at indtægterne i de senere aar ikke er steget ret meget. Men paa den anden side synes der at være ret store muligheder for at sætte indtægterne betydeligt i vejret. Det vil fordre arbejde fra styrelsernes side, men hvis man fordeler slidet paa en rimelig maade, skulde det ikke være uoverkommeligt. Og skal de økonomiske forhold saneres, maa det afgjort ske gennem en indtægtsforøgelse, thi det forekommer mig, at en gennemgang af udgiftsposterne viser, at der ikke her er mange muligheder for nedskæringer. *Udgifterne til sekretær, kasserer, ekspedition o. l.* er forbavsende smaa. Som regel gøres hele arbejdet gratis. *Bestyrelsesudgifterne* er ogsaa ganske betydningsløse, ligesom der vist heller ikke er nogen, der vil paastaa, at *forfatterhonorarerne* er overvældende. De er kun i meget ringe grad blevet forhøjet siden 1931 og ligger de fleste steder paa 3—4 kroner, et beløb, som er saa ringe, at man ikke kan tale om en betaling for udført arbejde, men snarere om en lille opmærksomhed. En anden ting er, om man ikke, saa snart de økonomiske forhold paa nogen maade tillader det, skulde arbejde for en forhøjelse af honorarerne. Thi man kan næppe helt se bort fra, at der kan blive et vist forhold mellem honorarets højde og bidragenes kvalitet. Man kan i og for sig beklage dette, men den førte honorarpolitik skulde jo ikke gerne medføre en forringelse af aarbøgenes indhold.

Trykkeudgifterne er den vigtigste udgiftspost paa alle samfundenes regnskaber. Betalingen pr. ark er meget forskellig, hvilket selvfølgelig ogsaa hænger sammen med oplagens forskellige størrelse, forskel i udstyr, format o. s. v. Udgifterne pr. ark er steget meget betydeligt siden 1931. De fleste samfund har

været nødt til at sætte arktallet ned for at holde disse udgifter i en nogenlunde overkommelig højde. I 1931 var arktallet for de 17 samfunds vedkommende 187, men var i 1946 gaaet ned til 179. Og mens de 187 ark blev trykt for 29 565 kr., kostede de tilsvarende 179 ark i 1946 49 472 kr. Regner man arkprisen ud efter disse oplysninger, som dog næppe kan anses for at være helt paalidelige i alle enkeltheder, men i hvert fald er tilstrækkelige til at give et indtryk af forholdet mellem prisniveauet dengang og nu, kommer man til det resultat, at prisen pr. ark i 1931 var 158 kr., i 1946 276 kr. eller en stigning paa 75 %.

Der er selvfølgelig en vis mulighed for gennem forhandling med trykkeriet, eventuelt ved forhandlinger med andre trykkerier at faa udgiften pr. ark bragt ned. Jeg har indtryk af, at nogle af de sjællandske samfunds og Fyns stifts priser ligger i overkanten, men gennemgaaende vil jeg ikke tro, at der kan naas meget ad denne vej. Og den skulde jo ikke gerne medføre en forringelse af det ydre udstyr, som vel mange steder nærmest trænger til forbedring.

Det billede, som undersøgelsen har givet af samfundenes økonomiske forhold, har ikke været opmuntrende. Udgifterne har været stærkt stigende, mens indtægterne kun i ringe grad er sat i vejret. Underskudet er delvis udlignet ved en nedsættelse af aarbøgernes arktal. Det maa dog straks tilføjes, at man heller ikke skal male billedet sort i sort. De fleste samfund har i Dag en større formue end i 1931 — kun to melder om tilbagegang — og kun to har en mindre gæld. Vanskelighederne har altsaa ikke medført nogen gældsdannelse, og da der som vist er saa mange muligheder for at bringe indtægterne i vejret, tror jeg, at det, naar der bliver sat energisk ind, vil være muligt at overvinde de øjeblikkelige vanskeligheder, at konsolidere samfundene og føre dem videre uden nedskæringer af større omfang.